

Déu no creà les nacions

A propòsit del cas valencià

Antoni Furió

Hi ha qui creu que, el primer dia, Déu va crear el cel i la terra, el segon dia el firmament i el tercer Espanya. Qui diu Espanya, diu França, Alemanya o qualsevol altra nació de prosàpia antiga, amb molta història i literatura al darrere. Les nacions, tots ho hauríem de saber a aquestes alçades, són anteriors als homes i la seua història és més antiga que la història de la humanitat. Qui en tinga dubtes, pot consultar els llibres de Fernando García de Cortázar, l'últim «premio nacional de Historia» —premi concedit pel ministeri de Cultura d'un govern suposadament progressista—, entre els quals n'hi ha un de subtítol ben explícit: *Historia de España. De Atapuerca al euro*. D'Atapuerca, és a dir, de fa més d'un milió d'anys, quan els homínids que habitaven aquella serra del cor de Castella encara no havien donat el salt biològic que els convertiria en humans. En les coses importants, els espanyols no en tenen, de dubtes. Ni els francesos ni els alemanys. Ni tampoc els serbis, els croates i els israelians. Bona part de les guerres del segle XX i del que portem del XXI han estat

i són guerres d'història, religió i nació; és a dir, d'història sagrada. En nom de la sagrada història nacional, alemanys i francesos van estar odiant-se i matant-se a intervals durant tres quarts de segle exactes, entre 1870 i 1945, per situar la frontera comuna a una banda o l'altra del Rin, i retenir en la part respectiva les antigues regions d'Alsàcia i Lorena, franceses des del segle XVII, però germanòfones des de l'edat mitjana fins avui. En un moment particularment fosc de la història recent europea, d'ascens dels feixismes i triomf de la barbàrie i la irracionalitat, els generals espanyols que s'alçaren contra la República, en nom entre altres coses de la sagrada unitat de la pàtria, es feien dir ells mateixos «nacionals» i negaven aquesta mateixa condició als seus enemics, sobretot si es reclamaven d'una nació distinta. Serbis i croates han estat anihilant-se mútuament i exterminant albanesos i bosnians musulmans, en un deliri de sang i mort a diverses mans, per qüestions de fe, de litúrgia, d'alfabet i, sobretot, d'assentament més antic en el territori en disputa. Els Balcans són un immens palimpsest, una superposició d'històries i cultures, en el qual cada part reivindica la seua pròpia capa d'escriptura —la que correspon al moment més brillant i expansiu de la respectiva història nacional: la de la Gran Sèrbia, la Gran Croàcia, la Gran Albània...— com

Antoni Furió és catedràtic d'Història Medieval a la Universitat de València i director de PUV. Una primera versió d'aquest article aparegué a la publicació *País Valencià segle XXI, vint-i-una reflexions crítiques* (PUV-Valencians pel Canvi, 2009).

l'única legítima, alhora que impugna la dels altres. I els israelians invoquen l'Antic Testament, a cavall entre la religió, la història i la literatura, per a justificar el seu dret a la terra promesa i desallotjar-ne els palestins, o massacrar-los si no es deixen i es revolten.

Hi ha, doncs, qui remunta les nacions al tercer dia de la Creació, i en legitima el predomini de les unes sobre les altres en els dissenys d'un déu privatiu, i qui les fa atemporals, eternes, sense principi ni fi. Hi ha també qui, tot al contrari, les considera una invenció recent, un producte de la modernitat, amb no més de dos segles d'existència. Per als historiadors contemporanistes, els més crèduls dels historiadors, perquè es creuen tot el que diuen els documents, començant pel que diuen els periòdics, que de vegades són els únics documents que fan servir, i perquè creuen que tot comença al segle XIX, la nació només apareix a partir del 1800 i, en conseqüència, només se'n pot parlar pròpiament, de nació, a partir d'aquesta data. No la nació moderna, la nació contemporània o la nació burgesa. La nació a seques, sense adjectius. Un nou subjecte polític que substitueix la monarquia com a titular i dipositària de la sobirania, de la potestat suprema. En l'Antic Règim, la devoció i la fidelitat dels súbdits es canalitzaven per força envers el monarca, en qui s'encarnaven el país i les institucions polítiques i en qui es concentraven tots els poders. La nació, en canvi, agrupava tots els ciutadans i n'era alhora la seua expressió política, un producte elaborat i defensat per homes lliures, que se sentien investits de la representació popular. Desenvolupant aquests arguments, Manuel Martí i Ferran Archilés han arribat a dir que la primera nació dels catalans, mal que els pese, ha estat

la nació espanyola, o que no es pot parlar d'un procés de «desnacionalització» de la societat valenciana al segle XIX, perquè «això implicaria l'existència d'una "nació" valenciana prèvia ja constituïda, fet de difícil justificació històrica». Les nacions, ja se sap, són una creació del 1800. De res no serveix que hi haja una abundant literatura històrica en sentit contrari, que medievals, modernistes i sociòlegs històrics parlen amb tota naturalitat de nacions i de sentiment nacional per als respectius períodes d'estudi o que es puguen multiplicar els exemples d'ús del terme «nació» en un sentit modern, difícil de reduir al lloc o la regió de naixement o de subordinar-lo a la identificació amb la figura del monarca. Al segle XV, la Generalitat de Catalunya no es va estar de desposseir de la corona el rei natural, Joan II, i oferir-la successivament a Enric IV de Castella, el conestable Pere de Portugal i Renat d'Anjou. Dos segles més tard, el crit de guerra dels segadors no era un altre que «Visca la terra», sense que el rei aparegués per cap lloc, ja que la revolta anava dirigida precisament contra el seu mal govern. Un crit irat que el jornalero Joan Pey feia encara més explícit el 1653, després que la revolta hagués estat ja sufocada militarment: «Ni França ni Espanya, sinó visca la terra y muira lo mal govern». La nació inexistent, o de difícil justificació històrica, al dir dels crítics, estava ací, entre França i Espanya, en el crit del jornalero i la seua defensa de la terra. Hi ha també concepcions més elaborades, en la considerable literatura política de l'època, a Catalunya i a Europa (a Holanda i Anglaterra sense anar més lluny) que convindria llegir abans d'afirmar alegrement que les identitats nacionals són un producte del segle XIX i quedar-se tan ample.

Una altra cosa, sí senyor, són els nacionalismes, que són un producte històric recent, que ha dominat la vida política en els darrers dos segles i ha impulsat també unes quantes guerres, les més horroroses que ha conegut la humanitat. I que ha impregnat també d'altres manifestacions de la vida política i cultural, de la literatura i la música a l'escola, els mitjans de comunicació i els governs i parlaments. I hi ha hagut i hi ha nacionalismes oprimits, perifèrics, de resistència, i nacionalismes opressors, dominants, encara que no s'hi vulguen reconèixer com a tals, perquè el terme –no el contingut, que continua més viu que mai– està cada vegada més desacreditat. Però, ja dic, una cosa són els nacionalismes –un producte modern– i una altra les nacions. No ho posem tot en el mateix sac. Hi ha hagut i hi ha nacions sense nacionalisme, com resa el títol del recent llibre de Xavier Torres, publicat per PUV.

Cada vegada estic més convençut que això de les nacions i les identitats nacionals, les identitats col·lectives en general, no sols no admet formulacions categòriques i diriments, que es puguen fonamentar en dades pretesament objectives, sinó que cau de ple més aviat en el terreny informe i fonedís de les representacions i les identificacions subjectives. I en aquestes representacions, en aquestes identificacions, han jugat un paper determinant, molt més que els materials que les nodreixen –materials lingüístics, culturals, etnogràfics– les narratives històriques que les elaboren i les reproduïxen. Espanya és Espanya gràcies sobretot a la història d'Espanya, al discurs històric d'Espanya. A una narrativa –a un guió, en diu Miquel Barceló– que estableix una continuïtat essencial des dels temps antics fins

al present, *de Atapuerca al euro*, i que té els seus punts d'ancoratge i identificació en els grans personatges i els grans esdeveniments: Viriato, don Pelayo, Covadonga, el Cid Campeador, Las Navas de Tolosa, els Reis Catòlics, la presa de Granada, el descobriment d'Amèrica, el Gran Capitán, els Tercios de Flandes, Lepanto, don Juan de Austria, Agustina de Aragón, Bailén... En temps de major exigència crítica i rigor intel·lectual, alguns dels noms, sobretot als dos extrems cronològics, han anat caient de la llista (Tubal, nét de Noé, per fabulós i poc creïble, i Franco, per desprietat), però el guió narratiu s'ha mantingut ferm, resistent a qualsevol intent d'erosió.

Més que a través de cap altra via –l'Església, el servei militar o la premsa, que també hi contribueixen– Espanya entra als caps i als cors dels espanyols, a Castella i a Catalunya, a Andalusia i al País Valencià, a través de les escoles i dels manuals escolars. Del mapa d'Espanya que presideix les aules i que fa de fons de les fotografies dels estudiants uniformats, sovint la primera fotografia de moltes generacions d'espanyols. De poemes i cançons, de dibuixos de monarques i batalles, de frases contundents destinades a perdurar en la memòria. Com aquelles de «Roma no paga a traidores», «Lo que España dio a Roma: emperadores, como Trajano, Adriano y Teodosio; filósofos, como Séneca y Quintiliano...», «Tanto monta, monta tanto...», «La Virgen del Pilar dice / que no quiere ser francesa...». Imatges, versos, sentiments ardents són la matèria de què estan fetes les nacions. Ací i a França i Alemanya. La nacionalització de les masses, que es com en diuen, d'això, és un fenomen relativament tardà, que comença al final del segle XIX, que és quan

les masses irrompen com a actors polítics. Abans l'Estat ni se'n preocupava, perquè la política era una cosa de notables, de camarilles i intrigues cortesanes, i l'ensenyament escolar estava lluny de ser general i de tenir com a primer objectiu infondre els valors nacionals. Un fenomen tardà, però sòlid i eficaç, perquè aconseguí imprimir aquests valors, declarats i interioritzats com a supremes, en el pit de molts dels escolars i futurs ciutadans, que més tard sabrien morir per la pàtria als camps de batalla d'Europa i Àfrica o durant la cruenta guerra civil espanyola.

El franquisme exacerbà i explotà aquestes passions, i la Transició va perdre una excel·lent oportunitat per a desactivar-les, per a desmuntar la narrativa rànica i patriòtera que impregnava i es reproduïa a través dels continguts escolars. Es van modernitzar les institucions i els usos polítics, però es van deixar intactes, o lleugerament retocats, els ingredients del vell discurs nacional de sempre. No s'atreïren a tocar-los. No s'atreïren a desmantellar-los, malgrat les crítiques dels educadors i dels historiadors crítics. Els feien més por els retrets, en sentit contrari, dels catedràtics de la vella escola, alarmats davant el més mínim intent de renovació, davant qualsevol tímida temptativa de substituir la història de noms i fets, de grans personatges i grans esdeveniments, per una explicació més crítica i racional, més científica, del passat històric. Tenia i té raó Julio Valdeón, un antic abanderat de la historiografia marxista i avui membre de la Real Academia de la Historia, quan afirmava que l'abandonament de la història nacional a les escoles i els instituts, la substitució de la història dels reis i les batalles per la de les estructures i la història sense

noms ni passions, redundaria en detriment de la mateixa noció d'Espanya i en el desarmament patriòtic, nacional, dels espanyols. La deriva nacionalista de Valdeón i d'altres historiadors i intel·lectuals progressistes és en ella mateixa una evidència de com estan de fortament arrelats, interioritzats, els ingredients tradicionals del discurs nacional d'Espanya, de la narrativa d'Espanya, que es resisteixen a desmuntar. Les conviccions nacionalistes pesen més que les reflexions crítiques, i en això no sempre hi ha diferències clares entre les dretes i les esquerres, entre José María Aznar i José Bono, entre Joan Lerma i Francesc Camps.

Enfront d'aquesta poderosa narrativa nacional d'Espanya, que ha mostrat històricament la seua eficàcia i capacitat de supervivència, l'alternativa ha de ser un discurs crític i radical i no una altra narrativa nacional de signe contrari, una narrativa on es reflectirien inversament els mateixos continguts. L'alternativa a la història dels Pelayos i els Alfonsos, del Cid i el Gran Capitán, no pot ser la dels Jaumes i els Borrells, la dels almogàvers i Roger de Flor. Això no ho podia fer la Renaixença —tant la catalana com la valenciana—, per les seues pròpies limitacions, pels seus condicionaments socials i ideològics, ni el regionalisme estantís d'adés i ara. Ho van intentar primer els valencianistes dels anys trenta, aquella prometedora generació de joves universitaris, progressistes i republicans, truncada abruptament per la guerra i, sobretot, per la repressió: la mort, l'exili, la presó, la depuració... Ho intentà de nou, en els temps difícils del franquisme, Joan Fuster, hereu d'aquella tradició valencianista i progressista de la República, que va saber revigoritzar amb les noves claus interpretatives del pas-

sat i del present que oferien Vicens Vives i l'anàlisi marxista. *Nosaltres els valencians* és una nova lectura del país, de la història del país, a la llum de les preocupacions socials, culturals i polítiques del present, d'aquell present del començament dels anys seixanta, i, també, de les propostes historiogràfiques més innovadores de l'època, en un moment que la universitat esdevenia un dels agents més dinàmics de la lluita contra el règim. El llibre entusiasma i aconseguí l'adhesió de molts joves universitaris, no sols del món valencianista, que era i continuaria sent minúscul durant molt de temps, sinó de tots els sectors progressistes en general, perquè oferia un altre discurs, una altra visió del passat històric i, amb ella, una altra proposta de futur, més pròxima també a les seues pròpies preocupacions. El més iconoclasta i subversiu, amb tot, no era tant l'anàlisi del passat –la catalanitat originària dels valencians, arran de la conquesta i la colonització del segle XIII, la comunitat de llengua i cultura amb Catalunya i les Illes Balears, una unitat que no es discutia ni es posava en dubte a la València dels anys cinquanta–, com el projecte de futur, que per als valencians –i no sols els valencians–, en tant que poble, i en tant que poble subordinat i desdibuixat, en perill de dissolució, només podia passar per reforçar els vincles amb el Principat i les Illes dins el marc comunitari dels Països Catalans. Fuster també sorprenia i connectava amb sectors més amplis que el de l'estricta valencianisme perquè el seu discurs era modern i s'apartava deliberadament de tots els tòpics tradicionals del regionalisme, en particular d'aquella autocomplaença tan satisfeta que tan bé s'adeia amb el conformisme i la subalternitat. Uns anys abans, Vicens Vives es-

crivia per als futurs capitans de la indústria i el comerç que un dia liderarien Catalunya; Fuster ho feia per als universitaris que un dia transformarien i reinventarien el País Valencià.

El passat recent no ha anat ben bé així. Però no em sembla que ni els fracassos del valencianisme polític ni les decepcions o frustracions que això ha generat es puguen carregar al compte de Fuster, que ni es presentà a cap càrrec públic ni va dissenyar cap estratègia electoral. Tampoc es poden carregar del tot al valencianisme polític. Alfons Cucó i altres autors han recordat no sols la formidable ofensiva que va llançar la dreta –una dreta feréstega i per establir, en què coincidien els sectors més moderats del règim amb el búnquer que es resistia a perdre les posicions de poder que encara controlava– per tal de neutralitzar l'hegemonia electoral de l'esquerra, com els dubtes, les vacil·lacions i la claudicació final d'aquesta mateixa esquerra, completament subordinada a Madrid. L'Estat espanyol no es podia permetre una altra Catalunya o un altre Euskadi, ni tan sols una altra Navarra. I en aquesta ofensiva, l'anticatalanisme més primari resultà un arma eficient, perquè l'anticatalanisme, no ens enganyem, és un ingredient essencial de la identitat espanyola, i, ben atiat, un ingredient també del victimisme valencià, del regionalisme espanyolista valencià. La batalla, en la qual no s'estalviaren recursos, no es jugava tant en el camp de les idees, com en el de la simbologia, el que excita els sentiments més a flor de pell, més irracionals, i el de la política institucional (el llistó del 5 % que dificultava l'expressió parlamentària d'un nacionalisme encara incipient).

Tot això ja és massa sabut, però convé recordar-ho una vegada i altra perquè sovint s'oblida que no es va tractar d'una més o menys acalorada confrontació d'idees o d'una batalla que es jugava només en el terreny de la simbologia. No es poden oblidar els interessos en joc ni fer abstracció del context social, econòmic, polític i cultural en què es va produir. La dreta va saber domesticar l'esquerra, i la dreta i l'esquerra, per motius electorals, partidistes, van saber obstruir la via parlamentària al valencianisme polític. No sols la via parlamentària. També la presència en els mitjans de comunicació –fins i tot a costa de frustrar altres mitjans alternatius, com van ser *Diario de Valencia* o *Noticias al Día*, o la possibilitat d'un *Levante* de capital i obediència autòctons, o de desvalencianitzar Canal 9, com es queixen amargament els seus professionals– i, per tant, la limitada capacitat d'influir en l'opinió pública. L'esquerra, i el país en general, ho patiria més tard. Ho està patint encara. El PSOE renuncià a la política –i a les idees que fan que valga la pena la política– per la lluita partidista i intrapartidista, pel poder institucional o pel poder orgànic. No sembla que vulga tornar. Se sent més còmode en el terreny de joc i amb les regles de joc –la simbologia, la llengua, l'aigua, la construcció...– marcats per la dreta, que hi tindrà sempre les de guanyar, perquè l'electorat sempre preferirà l'original a la còpia. Les declaracions del nou secretari general dels socialistes valencians no inviten precisament a l'optimisme: no sols s'accepta i es defensa plenament l'actual marc estatutari, sinó que es reenvia les posicions discordants que haja pogut tenir el seu partit en matèria de símbols i denominacions al bagul de la història passada.

El més trist de tota aquesta polèmica sobre la simbologia oficial dels valencians, sobre la cancel·lació del fusterianisme com a revisió crítica del passat i, sobretot, com a proposta viable de futur, sobre la defensa de l'autoctonisme valencianista enfront del pretès imperialisme o uniformisme català, és la mesquinesa dels seus objectius i plantejaments. I, pitjor encara, que sona a *déjà vu*. En els debats –o potser hauria de dir monòlegs, perquè només se sentia la veu d'un mateix sector– que han precedit el recent congrés del Bloc Nacionalista Valencià, l'acceptació de la simbologia autonòmica, i en particular de la senyera amb franja blava perquè és l'oficial i perquè ens diferencia i ens singularitza respecte dels catalans, es justifica en l'ardor patriòtic que suscita en els joves medievalistes –ai!– que la propugnen i que reconeixen que s'aborronen quan la veuen hissada –al costat, naturalment, de la d'Espanya, si es tracta d'un edifici oficial.

Que quede clar que no tinc res en contra de la revisió del fusterianisme, de la revisió de la història dels valencians en clau regionalista o neollorientinista. Cadascú pot fabricar-se la narrativa que millor li apanye i fer-ne proselitisme on vulga, com fan els joves medievalistes entre la militància del Bloc. Estan en el seu dret, i també estan en l'edat. Tenen urgència històrica –després de tants anys de marginalitat política del valencianisme– i creuen que és millor adaptar-se a la realitat que continuar intentant transformar-la. Una realitat, això sí, que no és solament el blau en la senyera i la simbologia oficial de l'autonomisme, sinó també la d'un país devastat per la corrupció i l'especulació immobiliària, per la col·lusió entre negocis públics i interessos privats, per

l'estreta connivència entre polítics, constructors i aconseguïdors i vividors de tota mena; la d'un país on la societat ha canviat enormement, amb la transformació de les seues bases productives, en una transició accelerada de l'agricultura als serveis, i la sedimentació de les successives aportacions migratòries, dels anys seixanta ençà; la d'un país on es parla cada dia menys el valencià, quan la llengua ha estat fins fa ben poc un dels principals factors d'integració social i identitat cultural; on les institucions no defensen ni promouen l'ús del valencià, sinó que el menystenen i el desencoratgen, el marginen o l'eliminen dels espais públics i els mitjans de comunicació; on els veritables problemes són els que imposen la precarietat laboral i la crisi econòmica, el desmantellament de l'estat del benestar, la inseguretat i la pèrdua de confiança en el futur, així com les reaccions racistes i xenòfobes a què estan donant lloc, o la deficient cultura democràtica que permeta reprovar i esmenar aquests i altres comportaments insolidaris o directament antidemocràtics.

En aquest context de ruïna moral i descomposició social, la querella de les imatges, dels símbols, no deixa ser, ara com fa trenta anys, una broma de mal gust. Un expedient per a derivar l'atenció cap a un altre costat: intencionadament, com fa la dreta cada vegada que s'acosten eleccions o ha de tapar els seus draps bruts, o ingènuament, com ens proposen aquestes bones ànimes del valencianisme tricolor i contemporitzador, que no semblen saber massa bé en quin país viuen. De fet, tot i que s'acusa Fuster d'essencialista i d'eticista —Mare de Déu, Senyor!—, el seu discurs no abandona aquest terreny. La realitat es mira només en

termes simbòlics, i el gran remei perquè el valencianisme obtinga ressò popular no és altre que l'acceptació de la simbologia oficial. En canvi, l'anàlisi crític de la realitat social, la denúncia de la corrupció i la depredació que devasta el país, del control i la manipulació dels mitjans de comunicació, del retrocés en l'ús social i el prestigi del valencià, de la baixa qualitat democràtica de la vida política en general, no compta o no interessa tant. Almenys està absent de la crítica d'aquests esforços neollorientinistes, que només tenen en el seu punt de mira el catalanisme o, com ells en solen dir, el nacionalisme fusterià o el nacionalisme cultural. D'altra banda, les seues propostes no tenen molt d'original ja que reproduïxen els postulats del valencianisme regionalista dels últims cent cinquanta anys, la història del qual reivindiquen i en les idees del qual s'inspiren. Un valencianisme nan i pla, sense alçada ni ambició, capaç de conuiuïre i d'integrar-se perfectament en els engranatges polítics i ideològics de la Restauració borbònica, la Dictadura primoriverista, el franquisme, el blaverisme i el neoforalisme que practica l'actual inquilí del Palau de la Generalitat. Un regionalisme innocu que en res no pertorba ni qüestiona l'hegemonia del discurs nacionalista espanyol, que per això mateix no sols no el persegueix, sinó que el tolera i se'n serví en les hores fosques del franquisme.

En el fons, totes aquestes protestes d'un espai propi, singularitzat, estrictament valencià, com també el mallorquinisme anticatalanista, el navarresisme antibasc o el valencianisme folklòric i autocomplaent contra el qual s'alça Fuster, no deixen de tenir com a marc de referència últim el discurs nacional espanyol, la narrativa d'Espanya.

No és un nacionalisme alternatiu, transformador, sinó acomodatiu. Que oculta amb el seu èmfasi en la modernització de l'economia i la societat valenciana, en les polítiques de grans obres públiques i infraestructures viàries i en els grans esdeveniments mediàtics, la seua buidor interior.

El veritable discurs rupturista i modernitzador era, fa cinquanta anys, el de Fuster. No sols perquè s'apartava del valencianisme conservador i arcaïtzant de la postguerra sinó perquè trencava inequívocament amb la narrativa d'Espanya, la franquista i la preexistent a Franco, en la qual tan confortablement s'havien instal·lat don Teodor Llorente i els seus continuadors. També, per la seua voluntat d'escapar dels reflexos agraristes d'un país encara rural que tot just s'immergia aleshores en un procés d'industrialització que el transformaria completament en una dècada. Amb la seua aposta decidida per la modernitat i la racionalitat, per un valencianisme i un catalanisme ben poc «nacionalistes», ben poc fonamentats en la celebració festiva de les glòries pròpies o en els ingredients essencialistes de la identitat nacional, Fuster eixamplà la seua audiència molt més enllà dels sectors tradicionals, fins i tot reaccionaris, en què havia quedat reclòs el valencianisme de la postguerra, i dels grups alternatius i progressistes que començaven a insinuar-se al final dels anys cinquanta i el començament dels seixanta, per a connectar també amb un espectre social i polític més ample, que anava des dels representants d'una dreta civilitzada i moderna, com la que més tard s'aplegaria en la Unió Democràtica del País Valencià, fins als partits i les organitzacions d'esquerres, de resistència contra el franquisme. No cal dir que, els uns i els

altres, encara molt minoritaris i desorganitzats.

La principal aportació de Fuster, en aquells anys de desolació i absoluta indigència intel·lectual, és la d'haver contribuït a repensar el país i, sobretot, a repensar-lo fora de la narrativa d'Espanya, a construir una narrativa alternativa, un altre discurs de nació, que no començava en la nit dels temps ni en la cova de Parpalló, sinó amb la conquesta de Jaume I i la creació del regne de València. Un discurs que posava en primer pla la comunitat de llengua, cultura i història entre catalans, mallorquins i valencians i proposava, com a projecte polític, un futur igualment compartit. Projecte polític en el sentit més ampli del terme, ja que tota proposta de futur, de futur col·lectiu, és necessàriament política, i que no sempre s'ha sabut entendre, sobretot quan s'insisteix en el fracàs dels postulats fusterians, en la seua derrota davant les urnes o davant la realitat. El diagnòstic de Fuster, tan reprovat en els últims temps, però que a mi em continua semblant vàlid, és ben senzill: si el futur no és conjunt, no n'hi haurà, de futur. Ni per a la llengua, ni per a la cultura ni per a la història compartides. Ni per a això tan vagarós que en diuen la nació, la nació també comuna, i que ell en deia Països Catalans.

Tampoc per a la Catalunya estricta, cada vegada més incòmoda amb el que passa al sud del Sènia. El Principat no ha sabut mai què fer amb els valencians, tan peculiars que no s'entenen ni entre ells, i en els últims anys el nacionalisme català ha extremat els seus reflexos regionalistes i aïllacionistes, convençut que, del País Valencià, només els poden venir problemes i maldecaps. Alguns, com el meu bon amic Agustí Colomines, president d'un dels *think tanks* de

Convergència, pensa que ja és hora d'agafar camins diferents, de distingir entre la «nació catalana» i la «nació valenciana». L'aïllament, el replegament, no deixa de ser suïcida, i els nacionalistes catalans haurien de saber que el que li passe a la llengua al País Valencià, el que li passe al mateix País Valencià, tard o d'hora li passarà també a Catalunya. D'altra banda, i tornant al marc de reflexió estrictament valencià, això de «nació valenciana» està bé com a brindis al sol o si el marc de referència últim és Espanya: no compromet a res, i al capdavant Espanya continuarà sent la *nación de naciones*. Pura qüestió terminològica –pura qüestió de noms– i de consum intern. Vist des de fora, des d'Europa o des d'un món cada vegada més globalitzat, les nacions són una altra cosa i el projecte de futur dels valencians –dels valencians en tant que poble, és clar, i no només de residents al territori–, i també dels catalans, passa pels Països Catalans, passa per un futur compartit.

No estic tan segur que tot això haja fracassat, com ens diuen i ens tracten de convèncer els qui en propugnen ara la liquidació, ni que el balanç de tot plegat siga negatiu. Després de quasi quinze anys de govern de la dreta, una dreta depredatòria del territori, insolidària socialment i hostil

a la llengua i la cultura pròpies, encara queda vida al país dels valencians. No hi ha poble ni ciutat de nord al sud del país on no hi haja una, per mínima que siga, trama civil inquieta i resistent, activa, militant, formada per joves i no tan joves, per gent culta i conscienciada –aquest és un país, i no em cansaré de repetir-ho, que l'han fet els mestres i la gent de la cultura, els músics, els cantants, els escriptors, els pintors, els professors d'institut i d'universitat, que constitueixen també la base esperançada del seu futur–, per gent que, a pesar de les decepcions, no s'hi resigna i continua fent coses. No s'ha esvaït del tot la capacitat de resistència i de contestació, la voluntat de transformació. El realisme polític que tant reclamen els qui proposen cancel·lar el llegat fusterià –un llegat més crític i polític que no ideològic– i imprimir un cop de timó en l'ideari valencianista, no està renyit amb la voluntat utòpica de canviar la realitat. Al capdavant, són els objectius utòpics –és a dir, justos, possibles, realitzables– els únics pels quals val la pena continuar lluitant. La claudicació, per contra, porta al conformisme i la desmobilització, a sumir-nos en aquell estat de perpètua somnolència digestiva, del qual la societat valenciana no acaba de despertar mai. □